

EVREII ȘI TRAUMELE RĂZBOIULUI

Viața comunitară și rabinatul lui Ernest NEUMANN la Timișoara după al doilea război¹

de Victor NEUMANN

Scopul articolului meu este acela de a dezvălui un fragment din istoria evreimii Timișoarei, respectiv de a prezenta câteva relevante contribuții ale rabinatului din regiunea Banat în perioada în care acesta a fost condus de rabinul Dr. Ernest Neumann. Voi uza de informații bibliografice și documentare, dar și de rememorări în care vor fi recunoscute accentele personale ale autorului. Acestea din urmă însă – fapt recunoscut în istoriografia contemporană – au doar pretenția de a sugera importanța cercetării și cunoașterii temei. Cît privește conceptul de adevăr, mai ales acela din limba română, el necesită o decodare a evoluției sale istorice, o aplicație la realitățile social-politice ale prezentului, precum și o resemantizare. Cu alte cuvinte, distanțarea în timp, respectiv distincția dintre memorie și istorie, dintre amintiri și politică, dintre religie și ideologie, e metoda ce o agreez. Aceasta va contribui la interpretări avînd un suport argumentativ rațional, precum și la descoperirea autenticității vieții spirituale, respectiv a sensurilor și rosturilor ei profunde pentru semenii noștri. Deocamdată, voi căuta să reconstitui mediul social și cultural-religios al evreilor Timișoarei după al doilea război și să invoc în semn de recunoștință numele celui ce a păstorit vreme de multe decenii una dintre cele mai frumoase comunități din România și din Europa Est-Centrală.

1. **Sinagoga din Cetate.** În trecut, ca și mai recent, sinagoga aceasta a fost destinată deopotrivă vieții spirituale și aceleia culturale. Ea a fost construită în anii 1862-1865 și inaugurată de două ori, o dată în 1865, ca lăcaș al Comunității Neologe din Cetate, a doua oară, în 1872, cu ocazia vizitei împăratului Franz Josef la Timișoara. Pentru evreii din această regiune, religia a fost întotdeauna o referință, dar nu una tinzînd spre forme de expresie absolută. Astfel se și explică faptul că reforma religioasă are în Banat un reprezentant de prim rang în persoana rabinului Chorin Aron din Arad, spirit cooperant, inițiator al punților de legătură dintre religii, limbi și culturi. Numeroșii aderenți ai cultului arată că a fost vorba de o dispoziție specială pentru emancipare, de ideea generoasă de acceptare a unei realități în absența căreia nu putea fi vorba de integrare în lumea modernă. Procesul este spectaculos în Banat în sensul că are drept rezultat o implicare pe scară largă a evreimii în societate, economie și viața academic-profesională. Numărul mare de sinagogi neologe ridicate în Banat pe parcursul secolului al XIX-lea indică o continuitate a cultului, dar și preocuparea pentru ieșirea din ghetou și pentru integrarea în societatea modernă. Evreii bănățeni au văzut lucrurile în funcție de mediile sociale în mijlocul cărora trăiau și acesta a fost principalul lor merit în asigurarea pașnicei coabitări. Studiile biblice și rabinice ale evreimii din Banat sînt celebre grație unor mari slujitori ai cultului precum Chorin Aron, Moritz Löw, Singer Jakob, Maximilian Drechsler, Ernest Neumann. Ca lăcaș de cult, Sinagoga din Cetatea Timișoarei a fost unul dintre cele mai îndrăgite de evreii Timișoarei. A găzduit multe evenimente religioase în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și de-a lungul secolului al XX-lea. Cîțiva dintre marii rabini ai locului au profesat aici gîndirea iudaică, au cultivat idealurile dintotdeauna ale evreimii, au dat viață și au amplificat facultățile spirituale ale enoriașilor.

2. **Cîteva date demografice.** După război, evreii României au numărat: 428.000 de suflete în anul 1947; 146.000 de suflete în anul 1956; 24.000 de suflete în anul 1977; 9.000 de suflete în anul 1992. Perioada cuprinsă între 1948-1989 a fost cea de-a doua în care România a fost dominată de un regim totalitar, cunoscut sub numele de regimul comunist. Fără să intru în detalii ori evaluări ideologice sub

¹ Textul a fost prezentat sub forma unei conferințe în Sinagoga din Cetate, Timișoara, 13 iunie 2010, cu ocazia comemorării prim rabinului Ernest Neumann.

haină academică, ele nu fac tema prezentei și nici a viitoarelor mele conferințe, voi preciza totuși că România a avut parte de un regim totalitar ce se particularizează în raport cu acelea ale statelor est europene și aceasta din motive de moșteniri istorice, orientare culturală și gândire politică. Într-un regim precum acela comunist sau național-comunist cum a fost acela din România, viața oricărui grup minoritar a fost pusă sub semnul întrebării, a avut de suferit atît restricțiile impuse majorității, cît și acelea ce aveau conotații discriminatoare pe considerente de apartenență cultural-lingvistică și religioasă. Cu alte cuvinte, fiind vorba de un context social-politic special și de o ideologie adaptată discursului totalitar, va fi de dorit ca, aidoma oricărei alte istorii, și istoria evreimii din Timișoara postbelică să fie redată pornind de la informațiile bibliografice, arhivistice și de presă necesare, dar mai ales avînd un bagaj teoretic și metodologic adecvat. Astfel, se va putea înțelege viața unei comunități, dificultățile prin care a trecut și opțiunile ei, diminuarea dramatică a numărului ei pe parcursul cîtorva decenii, de la 13.000 în 1947, la cîteva sute de suflete astăzi. Într-un capitol din *Istoria evreilor din Banat* (Editura Atlas/Du Style, București în 1999; ediția engleză, Editura Universității din București, 2006), am încercat o punere în pagină a istoriei comunității evreimii bănățene după al doilea război. Va fi binevenită o continuare a cercetărilor de acest fel și sper ca într-o zi să întâlnesc doctorandul potrivit căruia să-i încredințez aprofundarea cercetării evreimii timișorene în perioada comunistă.

3. **Rabinul dr. Ernest Neumann**². Pentru că a avut o îndelungă și rodnică prezență în viața evreiască și, în genere, în aceea vieții culturale a Timișoarei³, am să invoc personalitatea rabinului Ernest Neumann, cel ce a condus cu pricepere și devotament comunitatea evreiască locală și regională. Este vorba de omul ce a înțeles foarte bine contextul social-politic în care trăia evreimea din Timișoara și din România, cel ce a studiat cu dăruire Tora și a pătruns în tainele gândirii iudaice. Dr. Ernest Neumann, prim rabinul Timișoarei, Banatului și Transilvaniei face parte din suita acelor personalități care prin știință și înțelepciune a continuat idealurile nobile ale predecesorilor săi. Activitatea sa – nu putem să uităm că a păstorit în vremuri tulburi – este una ce nu poate fi ignorată de memoria colectivă a concetățenilor săi de astăzi și de mîine.

Ca istoric preocupat în mod egal de trecutul mai multor comunități, de majoritatea românească și de minoritățile banato-transilvane, de o zonă insuficient cunoscută și, deci, puțin înțeleasă, dar adesea disputată sub raportul identităților culturale și politice precum aceea a Europei Central-Orientale, m-am gândit că refacerea traseului unei existențe precum aceea a prim rabinului dr. Ernest Neumann poate fi de un real folos deopotrivă înțelegerii unui fragment al diasporei iudaice. Deși este vorba de anii postbelici, de deceniile în care o a doua dictatură s-a instaurat în România, aceea comunistă, și a avut loc emigrarea masivă și sub presiune politică a evreimii române - voi arăta acele aspecte ce probează efortul depus pentru supraviețuirea culturală și comunitară a evreilor în Timișoara. O supraviețuire posibilă grație mai ales diplomației prim rabinului și instituției rabinice pe care acesta o reprezentase cu demnitate și cu o rară strălucire intelectuală. Mă gândesc la acele semne ce sugeraseră modelul cultural și genul de autoritate ce-l particularizau pe rabinul Neumann, la valorile iudaice conservate prin serviciile de cult; la apărarea drepturilor individuale și comunitare; la promovarea relațiilor cu alte culte și implicarea în viața publică. Am în vedere crearea cadrului necesar manifestărilor specifice tineretului; asigurarea asistenței sociale și medicale; funcționarea în condiții optime a restaurantului ritual; excelența organizare a sărbătorilor tradiționale evreiești. Atunci cînd vorbesc sau scriu despre dr. Ernest Neumann stărui asupra unui aspect

² Între autorul acestui text și fostul prim rabin există doar o coincidență de nume. Asocierile dintre două persoane pe asemenea considerente, așa cum se întîmplă adesea în cultura populară din România, reprezintă simple speculații ce nu au acoperire în realitate. În pofida diferențelor de preocupări profesionale și de perspective culturale, am avut multe puncte de vedere similare în probleme importante privind evreitatea locală și regională, relațiile interconfesionale, intelligentsia și politicile României în ultimele două decenii ale regimului comunist și în perioada următoare acestuia și am purtat o constantă simpatie reciprocă ceea ce mi-a stimulat cîteva din cercetările istorice privitoare la istoria evreilor din Banat și din România.

³ Prim rabin al Timișoarei între 1949 și 2004.

incontestabil: continuitatea eminentilor cărturari care au dat prestigiu atât propriei comunități evreiești, cât și regiunii și statului în care au activat. Ei fac dovada că evreimea a avut o pondere în viața orașului de pe Bega, stimulând întinse confluente specifice regiunilor transfrontaliere ale Europei centrale și est-centrale. Rabinii și instituția rabinatului au fost și sînt reperul moral, capabil să inducă admirația pentru trecut și educația pentru prezent. Ei au fost contributory inimitabili la construirea sau păstrarea identității religioase, culturale și comunitare iudaice în condițiile diasporei. Se întîmplă adesea ca tot ei să fi fost nu doar modele interioare, dar și pilde în formarea societății civice a orașelor banato-transilvane. Perspectiva multi- și interculturală pe care au agreat-o a avut ca rezultat intrarea numelor lor în conștiința cetății.

4. **Repere biografice.** Născut la Ceica, lângă Beiuș, județul Bihor, la 12 ianuarie 1917 (în documentele de identitate figurează data de 22 ianuarie 1917) viitorul prim rabin al Timișoarei, Banatului și Transilvaniei este fiul unei familii evreiești de orientare religioasă ortodoxă. Mediul în care s-a format Ernest Neumann era unul conservator, păstrător al tradițiilor iudaice și, deci, puțin favorabil procesului de asimilare care marcase evreimea zonei est-central europene la sfîrșitul veacului al XIX-lea și la începutul celui de-al XX-lea. În imediata vecinătate a locului nașterii și copilăriei lui Ernest Neumann, în orașe precum Oradea și Arad, asimilismul atinsese cote foarte ridicate. De pildă, la Oradea, 97,4 % dintre evrei își însușiseră maghiara ca limbă maternă⁴, ceea ce a generat rapida emancipare civică și politică, dar și un serios proces nu doar de integrare, ci și unul de asimilare socială și culturală. Familiile ortodoxe rămăseseră însă reticente față de această evoluție a lucrurilor. Ele fuseseră preocupate îndeosebi de funcționarea vieții sinagogale potrivit preceptelor iudaice. Însușirea ebraice și folosirea ei ca limbă de cult a fost de mare importanță în asemenea familii. Așa se explică înclinația tînărului Ernest Neumann de a-și însuși la perfecție limba Torei. Vechea ebraică i-a călăuză în stăpînirea nemediată a învățăturilor Torei și Talmudului.

5. **Istorie individuală și istorie comunitară**⁵. Atunci cînd, în 1944, au intrat trupele sovietice în România, tînărul rabin timișorean era optimist. În același moment, evreii habotnici, ortodocși (în special cei din comunitățile din Iosefin și Fabrik), nu fuseseră atrași de noua perspectivă politică. Ei doreau să-și trăiască viața potrivit idealurilor proprii și înțeleseseră imediat că va fi imposibilă practica lor religioasă în condițiile unui regim comunist. Orientarea lor era sionistă încă din perioada interbelică, evreii Timișoarei fiind inițiatori sau lideri ai mișcării sioniste din Banat și Transilvania. Sediul multor asociații de primă importanță a fost la Timișoara. În timpul războiului, dar mai ales după – atunci cînd pe harta lumii a apărut statul Israel, mulți dintre aceștia s-au grăbit să plece în Israel. Unii au trecut granița clandestin, alții, au fost împușcați. Un important segment a fost parte a celebrelor procese sioniste din anii 1950 intentate de noul regim totalitar, apoi, supus chinurilor din pușcăriile comuniste ale României.

Atunci cînd discuta vremuri tulburi de după război, prim-rabinul nu se sfia să mărturisească faptul că era în așteptarea unui moment politic mai favorabil decît cel precedent. Nu avea informații politice temeinice. Optimismul său fundamental – căci era o trăsătură a personalității - a fost alimentat de faptul că evreii timișoreni scăpaseră de deportarea în lagărele naziste, supraviețuind în marea lor majoritate. Simpatia evreilor pentru ideologia comunistă și, în parte, implicarea lor în această mișcare se explică prin faptul că în anii de după război era singura ideologie care s-a opus în mod decisiv nazismului, proclamînd egalitatea între oameni, indiferent de rasă și religie. Abuzurile și injustiția inerente regimului au devenit evidente după cîțiva ani.

⁴ Pentru informații bibliografice, analize și interpretări vezi Victor Neumann, *Istoria evreilor din Banat. O mărturie a multi-și interculturalității Europei Central-Orientale*, Editura Atlas/Du Style, București, 1999 (cf. și ediția în engleză, *The End of a History. The Jews of Banat from the Beginning to Nowadays*, Bucharest University Press, 2006).

⁵ Vezi și Victor Neumann, *Istorie individuală vs. istorie colectivă. Prim rabinul dr. Ernest Neumann și evreii din Timișoara*, Editura Marineasa, Timișoara, 2002.

Cei ce l-am cunoscut, știm că firea lui era una caldă, sentimentală, relațiile sale cu semenii fiind nu numai de curtoazie, ci și de respect reciproc. Credea întotdeauna – cum este firesc unui autentic *homo religiosus* – că este îndatorat nu doar propriei comunități, ci Timișoarei în ansamblu, iar efortul trebuia îndreptat spre binele de obște care într-o zi urma să dea rezultatele așteptate. Idealul său intra în consonanță cu al celor mai buni și mai onești cetățeni ai urbei, ceea ce cred că l-a îndemnat să vadă mereu mai departe de provocările și marile nedreptăți săvârșite de noul regim, dincolo de vremelnicia formelor de guvernare. Pentru că activitatea sa aparținea sferei religioase, dr. Ernest Neumann a fost în măsură să se îndepărteze de o politică ce nu-i exprima interesele individuale și nici pe acelea ale comunității evreiești din Timișoara și din Banat. După război, a funcționat ca rabin în sinagoga din Fabrik, iar după moartea rabinului Maximilian Drechsler, a devenit în mod oficial prim-rabin. Și-a concentrat întreaga activitate pentru apărarea vieții evreiești.

6. Traumele războiului și reorganizarea postbelică. Chiar dacă evreii din Banat nu fuseseră deportați în lagărele de exterminare așa cum se plănuse, nu este mai puțin adevărat că ei au fost profund marcați de legile rasiste, dar mai ales de faptul că se decretase eliminarea lor definitivă. Prin urmare, în primii ani de după război, nimic nu era mai important decât faptul că evreii supraviețuiseră. Prim rabinul dr. Ernest Neumann știa că a existat o solidaritate a populației locale ce a contribuit la supraviețuirea majorității evreilor din Timișoara, Banat și Transilvania de sud, păstrată de România în timpul războiului. De altfel, Timișoara și Banatul au rămas o luminoasă referință în memoria colectivă a evreilor orașului și regiunii.

Holocaustul a arătat o dată în plus că evreii aveau nevoie de un stat al lor și că trebuie să primească recunoașterea internațională de a și-l construi. Porțile acestuia urmau să fie deschise tuturor evreilor răspândiți pe mapamond. Semnarea declarației de independență a statului Israel la 14 mai 1948/5 Yiar 5708, în ajun de Șabat, a demonstrat că aspirația legitimă s-a transformat în realitate. Cu toate acestea, sioniștii din România au fost încă multă vreme victimele puterii instaurate de sovietici. De ce? Regimurile comuniste din țările Europei de est au echivalat sionismul cu imperialismul american sau cu naționalismul burghez. Obținuseră pînă și adoptarea unei aprobări în acest sens din partea Adunării Generale a Națiunilor Unite. Trebuie spus însă că rezoluția UN din 1975 privind căreia sionismul ar fi echivalent cu rasismul, nu a fost semnată de România. Asupra conținutului fals al acestui document s-a revenit abia după dispariția formei de guvernământ comuniste.

În anul 1949, Comitetul Democrat Evreiesc (creație a regimului comunist) ocupase sediile tuturor organizațiilor sioniste din țară. A urmat arestarea a numeroși sioniști. Acestora le-a căzut victimă liderul Ezra Fleischer⁶, conducătorul organizației Bnei Akiba din Timișoara. Arestat pentru cîțiva ani de regimul comunist, după eliberare a emigrat în Israel și a devenit un filolog ebraist de talie mondială. În pușcărie, a scris, sub pseudonim, poemul *Massa Gog*, în care a prezis pentru înfiia oară căderea comunismului. Pentru acest poem, în anul 1959, a primit Premiul Israel, cea mai importantă distincție israeliană⁷. În acei ani, în Banat au avut loc procese intentate sioniștilor. Unul dintre acelea asupra cărora avem informații s-a desfășurat în anii 1958-1959. Condamnații s-au numit: Magdalena Hasenfranz, Hugo Herskovits și Iosif Schwartz. Ei au fost judecați de Tribunalul Militar din Timișoara. Pentru primii s-a decis o detenție de 10 ani, iar pentru cel de-al treilea, 5 ani închisoare corecțională. Încadrarea juridică a fost : "delict de uneltire contra ordinii sociale"⁸. Calificativele de "sionist" și „familii de sioniști” apar de cel puțin 15 ori în sentința promulgată de amintitul tribunal. Faptul nu era singular. Sionismul politic și cultural a avut un

⁶ S-a născut la Timișoara în anul 1928 și a decedat în Israel în anul 2006.

⁷ Ca urmare a studiilor sale asupra vechilor poeme religioase, a acelor privind viața evreiască antică și medievală a devenit o celebritate în studiile istorico-filologice. A primit premiile Bialik pentru gândire evreiască și Rothschild pentru studii iudaice. De asemenea, a publicat în ebraică mai multe volume de poezii. Cf. Wikipedia: Ezra Fleischer.

⁸ Vezi Victor Neumann, *Istorie individuală vs. istorie colectivă...*, p. 45-47, Cf. și notele și comentariile, p. 74-75.

impact ieșit din comun asupra evreilor din Banat. Deși organizațiile sioniste erau interzise — mulți dintre liderii acestora fiind închiși — ecoul activității lor a fost puternic resimțit în mediile evreiești.

Numeroși evrei fuseseră convinși de necesitatea creării statului Israel. La Timișoara, o asemenea mișcare fusese foarte bine organizată, așa încât continuitatea ei nu putea fi oprită. Plecărilor erau legale și ilegale, trecerea frontierei presupunând un mare risc, așa cum recunoștea prim-rabinul dr. Ernest Neumann. Contrapropaganda exercitată de Partidul Muncitoresc Român prin intermediul unor evrei cîștigați de noua ideologie a produs stări de mare tensiune în interiorul și în exteriorul comunităților mozaice. Înviniurile reciproce, delatările, confuziile ideologice, înființarea instituțiilor paralele, amestecul evident al statului, provocările, amenințarea cu închisoarea și împrizonarea sînt cîteva exemple ale acestei epoci extrem de dificile. O recentă cercetare efectuată în arhivele securității confirmă existența a numeroase filiere de trecere clandestină a graniței. Existaseră reprezentanți ai instituțiilor statului român, în special din ministerul de interne care facilitaseră emigrarea. Toate dovezile conduc la concluzia că “regimul comunist practica încă de la începuturile sale traficul de carne vie”⁹. Nu cred că în cazul evreilor era vorba doar de conservarea identității, ci mai cu seamă de problema supraviețuirii în condițiile unui nou regim totalitar ce promova același tip de discriminare. Emigrare sau continuitatea coabitării cu mediul social-politic și cultural-religios din România? Opțiunile oamenilor nu puteau fi aduse la un numitor comun¹⁰.

7. Iudaism și cultură evreiască. Acesta este contextul în care Ernest Neumann se afirmă ca rabin al evreimii Timișoarei. S-a căsătorit cu Edith Neumann, supraviețuitoare a Auschwitz-ului nazist, o mult respectată doamnă a urbei anilor postbelici. Împreună au fost în măsură să dea un autentic exemplu al nobilei idei de familie, una construită grație asumării codului civic-transcultural ce cîndva oferise consistență idealului cosmopolit și de civilizație al Europei Centrale. Fiica lor, Getta, este mărturia vie a acestui admirabil mariaj. Din 1949 începînd, Dr. Ernest Neumann a devenit prim rabin. Nu se poate spune cu precizie ce reacție a fost la București atunci cînd Dr. Neumann a ajuns excelența rabinică a zonei Banatului și Transilvaniei. În orice caz, lucrurile cred că fuseseră însoțite de o atentă supraveghere a noului lider, cu atît mai mult cu cît prim rabinul devenise reprezentantul cultului neolog (reformist) al unei comunități ce continua să vorbească, alături de limba română, și în limbile maghiară și germană. Dr. Ernest Neumann va dobîndi o reală recunoaștere din partea șef rabinului României. Cîndva, spre sfîrșitul carierei, Dr. Moses Rosen i se adresa astfel prim-rabinului Timișoarei: “În acești mulți ani ai traversat deșertul, ai fost în vîltoarea aceluia Sturm und Drang Periode (probabil, aluzie, la naivitatea politică de după război, n.n.), ai fost marginalizat, oprimat. Suferințele fizice nu te-au ocolit, dar psihic ai rezistat și toate aceste încercări nu s-au reflectat în felul în care ai știut să îți împlinești atribuțiunile”¹¹. Contributor la conservarea și profesarea iudaismului, prim rabinul Timișoarei a afirmat în orice context valorile iudaismului. Cu modestie și cu un inconfundabil spirit rabinic, cooperînd inteligent și diplomatic cu

⁹ Marius Oprea, Emigrarea: un reflex de păstrare a identității în *Observator Cultural*, nr. 101, 2002, p.9-10.

¹⁰ Teoria privind așa-numitul “umanism comunist” a fost atrăgătoare pentru categoriile de oameni săraci, pentru un segment social cu o pregătire sumară și care au putut fi induși în eroare de sloganurile leniniste și staliniste ale Moscovei, pentru pușinii intelectuali atrași de social-democrație și de unele pasaje din opera lui Marx, pentru aceia care au fost victimele național-socialismului. O parte dintre cei ce cunoscuseră din proprie experiență legile biologismului au intrat în partidul comunist, și-au însușit ideologia promițătoare, au sperat în ștergerea diferențelor naționale și religioase. Pe de-o parte, necesitatea aflării unui punct de sprijin, pe de alta, ideea de recunoaștere a dreptului de existență alidoma semenilor lor i-a determinat să îmbrățișeze ideologia ce promitea satisfacerea “tuturor” doleanțelor. Cum pe parcurs n-a fost greu de observat diferența dintre teorie și practică, o parte dintre “încrezătorii” de început de drum s-au retras într-o profesie onorabilă. Decizia evreilor din Banat nu s-a lăsat așteptată: plecarea în Israel ori în S.U.A. devenise principala modalitate de salvare din forma concentraționară a comunismului. E drept că un număr foarte redus de activiști zeloși și-au continuat activitatea, urmărind inclusiv transformarea structurii sociale a evreilor.

¹¹ Aprecierea este reprodusă cf. dialogului dintre prim rabin și Victor Neumann, la 15 martie 2002.

Federația, intrase într-o relație amicală cu șef rabinul Moses Rosen. Spre a nu i se reproșa nimic din banato-transilvanismul său, trebuia să ofere dovezi de loialitate.

Între Moses Rosen și prim rabinul de Timișoara se stabiliseră punți nevăzute, adesea, doar de ei știute. Ceea ce este meritoriu este că instituția funcționa în pofida vremurilor tulburi. Un amestec de religie, cultură, politică și diplomatie conferea o evoluție relativ stabilă a vieții comunitar-evreiești. Central europeanitatea prim rabinului Neumann și linia bizantină sud-estică a șef rabinului Rosen făcuseră o casă acceptabilă. Liderul spiritual al evreilor din Banat și Transilvania își cultivase competențele proprii și, adesea, în tăcere. Rezumându-se la exprimarea sa orală inimitabilă și nefăcând concurență lui Rosen care scria și publica mult, prim rabinul a trăit propriile sale momente de culme spirituală și de împlinire sufletească. Ieșirile în public ale prim rabinului de Timișoara au fost lipsite de ostentație, de unde și credibilitatea prestațiilor sale în mijlocul enoriașilor, dar și al intelectualității de orice apartenență. După 1989, devenise alternativa șef rabinului Rosen. Mă refer la momentul în care însuși fostul șef rabin al României voia să-i predea ștafeta. Dr. Ernest Neumann trebuia să-i succedă. Refuzul său elegant i-a conferit încă o dată distincția unui spirit rafinat, a cărui formație și evoluție rămâneau împletite cu destinul regiunilor transfrontaliere. Getta Neumann, fiica prim-rabinului, spune că principalul motiv al refuzului a fost faptul că “se simțea legat de Timișoara și nu voia să intre în mașinații politice”.

Prin prezența activă a prim rabinului s-a desfășurat o activitate pedagogică de foarte bună calitate. Ernest Neumann a știut ce rol are studiul limbii ebraice în păstrarea cutumelor, din care cauză a arătat dintotdeauna interes acestui capitol în formarea tinerilor. Împreună cu profesorii Carol Weidmann și Ezer Bergler a contribuit enorm la cunoașterea și propagarea limbii ebraice și a iudaismului, la rememorarea datelor fundamentale ale istoriei evreiești din antichitate și pînă în prezent. Cursurile de Talmud Tora înființate de David Hübsch nu aveau să înceteze nici o clipă mulțumită programului constant impus de prim rabin. Prim rabinul știa foarte bine că o tradiție nu dispare atîta vreme cît i se dedică forme de continuitate.

Reuniunile culturale organizate sub bagheta sa au fost de bun nivel cultural, în anii dictaturii lui Ceaușescu ele avînd și rolul de mesaje de protest la adresa unor manifestări antisemite sau față de deciziile arbitrare ale unor reprezentanți ai regimului. Dr. Ernest Neumann a fost favorizate întâlniri internaționale, a avut știința și tactul necesare să reprezinte comunitatea în fața oricărui tip de autorități locale. A salvat multe situații dificile în care fuseseră implicați unii dintre cei pe care i-a păstorit cu înțelepciune de-a lungul celor șase decenii de neîntreruptă practică rabinică. Înconjurat de oameni de calitate, el a avut între consilierii și președinții de comunitate figuri de notorietate ale lumii evreiești și ale vieții publice timișorene: avocatul dr. Pavel Friedländer, dr. Emeric Fried, Francisc Eisler, Ladislau Kertesz, Gheorghe Wilkowits, Ludovic Rado, Otto Pichl, Ana Dunajetz, Andrei Spiegel, Bela Cimponeriu, Ștefan Adler, Tiberiu Neumann ș.a. Toți aceștia l-au secondat în activitatea administrativ-comunitară. În *Compendiul notabililor evrei din orașul Timișoara, secolul 20* (manuscris consultat prin bunăvoința actualii administrații a Comunității Evreilor din Timișoara), Carol Weidmann menționează numele persoanelor care s-au dedicat timp îndelungat bunei desfășurări a activității sinagogale. Între acești apropiați colaboratori ai prim rabinului trebuie amintiți cantorii: Solomon Katz (prim cantor al templului din Cetate), Eugen Weisz, Samuel Fisher, Eugen Kohn, Geza Klein, Iuliu Rosenthal, Hugo Fischer, profesorul și iudaistul Oskar Schwartz. Dr. Ernest Neumann a reușit tot timpul să demonstreze că era cel dintîi stătător al cultului mozaic din Timișoara, Banat și Transilvania. Avea, deopotrivă, vocația de lider spiritual și de lider administrativ.

În mărturiile sale, prim rabinul aducea în discuție profilul multi- și interconfesional al orașului Timișoara. Acțiunile lui au fost călăuzite de ideea apropierei relațiilor dintre culte și culturi diverse. Acestea au pornit imediat după înscăunarea în fruntea Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Banatului în anul 1962 a Înalt Prea Sfinției Sale, dr. Nicolae Corneanu. Întîlnirile multicultuale au fost adesea patronate

de Mitropolitul Banatului. Acesta este motivul pentru care prim rabinul vorbea despre prietenia de durată cu eminentul reprezentant al ortodoxiei românești bănățene. El se mîndrea cu faptul că împreună au reușit să dezvolte o mișcare ecumenică. Era ferm convins că întîlnirile organizate sub auspiciile casei mitropolitane au fost și au rămas de cel mai bun augur pentru o urbe și o societate în care dintotdeauna au ființat mai multe culturi și mai multe culte religioase. Una dintre observațiile sale fundamentale suna așa: "...acolo unde oamenii nu se dușmănesc, ci se îmbrățișează ca frații, acolo e Dumnezeu".

Interconfesionalul l-au înțeles excelent și ortodocșii și catolicii, deceniile postbelice arătînd o apropiere de bun augur între prim rabin și Sfinția Sa, Episcopul Dr. Sebastian Kreuter. Disponibilitatea reprezentanților bisericilor pentru diplomație, respect reciproc, întrajutorare, discurs ecumenic și plurilingvism a fost și, sper, a rămas o pildă pentru societatea orașului. Prim rabinul fusese apropiat și de cultul ortodox de limbă sîrbă, de cultele calvin, evanghelic-luteran și neoprotestant. Întinsese o punte de legătură cu minoritatea calvino-reformată condusă de pastorul Laszló Tökés (actual vicepreședinte al Parlamentului Europei). În anii ce au precedat răsturnarea regimului lui Ceaușescu, dr. Ernest Neumann l-a sprijinit în repetate ocazii pe pastorul Laszló Tökés. Simbol al revoltei timișorenilor din decembrie 1989, pastorul s-a bucurat de concursul prim-rabinului, iar după 1990 i-a acordat în repetate ocazii atenția și cooperarea cuvenite potrivit idealului intelectual cosmopolit pe care îl slujise.

8. Profilul unui ebraist. Unul dintre lucrurile excepționale din formația prim rabinului Timișoarei a fost stăpînirea limbii ebraice. Intrarea nemediată în posesia mesajelor vechi de mii de ani ale Torei era un lucru deosebit. Toți aceia care i-au urmărit rugăciunea în sinagogă au înțeles că rabinatul are prin dr. Ernest Neumann o continuitate în Banat și în România. Prim rabinul nu doar citea textul ori de cîte ori slujea, dar era în măsură să recite pasaje lungi, să identifice cele mai potrivite echivalențe, adică, să traducă din ebraica veche în română și/sau maghiară. Toate discursurile sale cu ocazia sărbătorilor erau presărate cu termeni cheie din textele sacre, dublate de tălmăciri ad-hoc. Uneori, fraze întregi erau reproduse spre a întări mesajul religios și a stărui asupra sensurilor profunde ale Torei. Talentul lingvistic remarcabil a fost însoțit de o înțelegere temeinică a istoriei și culturii iudaice. Efortul intelectual era admirat de enoriași, dar și de credincioșii de altă confesiune. Probabil și pentru faptul că legile elaborate de Moshe și dimensiunea lor morală fuseseră mereu în centrul atenției crezului iudaic. Dr. Ernest Neumann invoca adesea pasajele semnificative din Tora, dar și creațiile notorii ale iudaismului antic și medieval. De pildă, atunci cînd se referea la cuvîntul pace, el căuta semnificațiile lui adînci, translînd ceea ce e înscris în Talmud. "Pacea este numele lui Dumnezeu însuși". Acolo unde oamenii cultivă dragostea, acolo Dumnezeu există. Altfel spus, pacea se datorează prezenței lui Dumnezeu în existența noastră, în felul nostru de a fi. Doar astfel "există dragoste între om și om". Erau elemente ce concureau la a-i recunoaște prim rabinului calitățile de intelectual, de credincios și de devotat slujitor al cultului.

9. Concluzii. Supraviețuirea și coabitarea evreilor în societățile est-europene după instaurarea regimurilor totalitare pro-sovietice a fost ambiguă. De ce? După fascism, comunismul propagase o ideologie creînd serioase confuzii ideologice în societățile din statele est-europene. Consecințele catastrofale ale celui de-al doilea război mondial în Europa centrală și de est nu au fost analizate și, deci, înțelese de noua lume politică. Un segment social dintre supraviețuitorii Holocaustului a aderat la comunism. Cînd vorbim de evreii din Timișoara, Banat și Transilvania, tradițiile aristocrat-burgheze și central-europene le-au dezvoltat mai mult aversiunea față de sistemul comunist. Alternativa la această ideologie și, implicit la grupul de conducători politici comuniști au oferit-o intelectualii evrei reformiști ale căror idealuri îi plasaseră de partea cealaltă a baricadei. Au fost cazuri în care între ei s-au aflat și slujitorii cultului mozaic. Prim-rabinul dr. Ernest Neumann se număra între ei. Aceștia fie s-au înscris în mișcările care boicoteau regimurile comuniste, fie au emigrat, fie au dobîndit o autoritate umană, profesională și religioasă. Activitatea prim rabinului dr. Ernest Neumann a arătat o formă de rezistență spirituală și o îndrumare înțeleaptă a membrilor comunității într-un context în care nesiguranța plana

asupra fiecărui cetățean. Antisemitismul promovat când pe ușa din față, când pe aceea din dos a făcut victime și sub comuniști. Acestui antisemitism a știut prim rabinul dr. Ernest Neumann să-i răspundă cu spirit de discernământ și fără a se lăsa intimidat. Regimul totalitar național-comunist din România nu numai că nu a rezolvat problema evreiască, nu a acordat garanțiile sperate de supraviețuitorii Holocaustului, dar a condus la dizolvarea ori emigrarea mării majorități a evreilor.

Regiunea Banat, pe care am definit-o ca tolerantă în mai multe dintre perioadele istorice, a avut caracteristici asemănătoare pentru tot segmentul de mijloc al populației evreiești. La Timișoara nu putem vorbi de persoane sau personalități care să fi avut un rol determinant în viața politică a comunismului românesc. Sub regimurile lui Georghe Gheorgiu-Dej și Nicolae Ceaușescu, evreii au îndurat aceleași privațiuni, aceleași mizerii, au fost supuși aceluiași reguli absurde ale jocului profesat de partidul unic. În schimb, spre deosebire de alte țări comuniste care n-au întreținut relații cu Israelul, datorită intereselor diplomatice multiple între București și Ierusalim (România era singura punte de legătură cu U.R.S.S.), evreii români au avut șansa de a pleca în Israel. După 1989, prim rabinul dr. Ernest Neumann și-a amplificat activitatea. Din reprezentativa comunitate a Timișoarei care număra în anii războiului 13.000 de suflete, după 1989 a mai rămas un număr de câteva sute. Potrivit situației demografice înregistrată la 31 decembrie 2001, numărul familiilor evreiești din Timișoara și împrejurimi era de 374, iar numărul total de suflete se ridica la 725. La 31 decembrie 2009, situația membrilor comunității din Timișoara era următoarea: 596 membri, (561 la Timișoara, 35 la Orșova, Peciua, Periam), din care: 318 evrei; 132 cu ascendență evreiască; 146 parteneri neevrei (cf. Statistica întocmită de administrația Comunității Evreiești din Timișoara și consultată prin bunăvoința doamnei dr.ing. Elisabeta Despa).

Dr. Ernest Neumann devenise mai cunoscut și mai respectat de concitadini și nu numai de ei. Libertatea de mișcare și de expresie o dată recâștigate de toți românii, l-au ajutat și pe prim rabin să-și afirme deschis punctele de vedere în mai multe dintre problemele legate de viața coreligionarilor săi. Administratorii și politicienii locali i-au acordat o importanță sporită, iar implicarea sa în dezbaterile de interes civic și cultural a fost amplă. Concetățenii îi invocă numele cu venerație, contribuția sa la conservarea vieții spirituale a orașului fiind recunoscută de toate grupurile cultural-lingvistice și religioase ale orașului. Gîndurile și cuvintele prim rabinului au avut un impact deosebit atît în context intern, cît și în context internațional. *Rabinul Dr. Ernest Neumann a fost receptat în acord cu statutul său inconfundabil, unul probat încă de la sosirea în Timișoara în 1941: un om între oameni, un timișorean între timișoreni, un autentic homo religiosus exprimînd idealuri ecumenice, o excelență în iudaism.*